1972 .4 סה

לוימע ראבינאוויטש

דאָרט, ווו שאָלעם־אַליכעם האָט געלעבט און געשאַפן

(פון זשורנאַליסטישן נאָטיץ־ביכל)

גנליקער ערטער אף דער אוקראַינע זײַנען רבונגן מיטן נאָמען פון אונדזער גרויסן קס־שרײַבער. אין פּערעיאַסלעוו איז ער גע־ ־ן געוואָרן, אין וואָראָנקאָוואָ פאַרבראַכט ן קינדהײַט, אין קיעוו פיל יאָרן געוווינט, ן אָדעס און בערדיטשעוו... און די פיל־ ־יקע שטעט און שטעטלעך מיט פאַרשטעלטע ־ן — יעהופּעץ, קאַסרילעווקע, בויבעריק — ־ מיט די עמעסע נעמען — כאַשטשעוואַטע, ־לניק, דראַזשנע, באַלטע, און נאָך און נאָך ־ם און שטעטלעך, ווו עס האָבן געלעבט ־ם־אַליכעמס אומשטערבלעכע העלדן.

־ניקן זומער האָט זיך מיר פאַרוואָלט באַ־ די ערטער אף דער אוקראַינע, ווו שאָלעם־ ־יכעם האָט געלעבט און געשאַפן, א קוק טאָן, עס ווערט אָפּגעהיט דער אָנדענק וועגן ־ איך וועל ניט לייקענען, דער דאָזיקער ־נק איז בא מיר נאָך פעסטער געוואָרן, ווען אַנומלטן, בלעטערנדיק אן אמעריקאַנער ־ צײַטונג, זיך פאַרהאַלטן בא אַזעלכע ־רטס:

־ן ניו־יאָרק האָבן הונדערטער טויזנטער ־ריקאַנער בירגער באַגלייט שאָלעם־אַליכע־ ־ן אין לעצטן וועג. און אין ניו־יאָרק איז ניט ־ קיין שום סימאָנים, אַז די דאָזיקע שטאָט ־ פאַרנומען אין דער ביִאָגראַפיע פון אונד־ ־ קלאַסיקער א גרויס אָרט. אף דער 968־טער ־ אין בראָנקס, ווו עס האָט געהאַט געוווינט ־ם־אַליכעם, איז אדהײַנט ניט פאַראַן קיין ־ריאַל־ברעטל. עס איז אויך ניט פאַראַן ־ ניו־יאָרק קיין גאַס אף זײַן נאָמען: ווי־אַזוי ־לערט מען עס?"

־ דער ליטעראַרישער יערושע.

באָריספּאָל, וואָראָנקאָוואָ, פּערעיאַסלאַוו־כמעלניצקי

לאָזנדיק זיך אין וועג, האָב איך פאַרכאַפּט מיט זיך שאָלעם־אַליכעמס א באַנד מיטן אווטאָביִאָגראַפישן ראָמאַן „פונעם יאַריד", אין וועלכן דער שרײַבער האָט ארײַנגעלייגט, לויט זײַן אויסדרוק, דאָס בעסטע, וואָס ער האָט פאַרמאָגט, — זײַן האַרץ.

ווען דער „איל־18" האָט אָנגעהויבן אראָפּני־ דערן אפן קיִעווער אעראָדראָם באָריספּאָל, האָב איך באַוויזן איבערצולייענען בא שאָלעם־אַליי־ כעמען:

„באָרישפּאָלע — א נײַע שטאָט. בעסער וועט זײַן, אַז מיר וועלן זאָגן — א נײַ דאָרף, א גרויס דאָרף. הײַזלעך די זעלבע, וואָס אין וואָראָנקאָ, מענטשן אויך די אייגענע, נאָר נעזער אנדערע".

— אעראָפּאָרט באָריספּאָל! כ'בעט זיך צו־ גרייטן צום ארויסגאַנג! — האָט זיך דערהערט די שטים פון דער סטיואַרדעסע.

איך בין ארויס אף א ראַכוועסדיקן פּלאַץ, באַגאָסן מיט זון. ארום און ארום, וווּהין מע זאָל ניט וואַרפן א בליק, זעען זיך מאָדערנע פילשטאָקיקע מויערן. איך בין דאָ צום ערשטן מאָל — שטענדיק בין איך געפאָרן פון מאָסקווע קיין קיִעוו מיטן צוג. פאַרגלײַכן מיטן אַמאָל קאָן איך ניט. נאָר ווו איז דאָס דאָרף, ווו זײַ־ נען די הײַזקעס, וועגן וועלכע עס האָט גע־ שריבן שאָלעם־אַליכעם?

די רײַי אף א טאַקסי ווערט שיטערער. די אווטאָבוסן פאָרן זיך פאַנאַנדער. דער הוי־הא איז געשטילט. איך אײַל זיך ניט. גענומען דאָס

רענצעלע אין האַנט, לאָז איך זיך צום צענטער פון באָריספּאָל. ציכטיק־ריינע גאַסן, סקווערן און סעדלעך. פון רעכטס — א קולטור־הויז, פון לינקס — א האָטעל, א רעסטאָראַן, א מוזיק־שול... מע האָט מיר דאָ דערציילט, אז נאָך דער מילכאָמע איז באָריספּאָל אופגעריכט געוואָרן, מע האָט דאָס שטעטל פאַרבויט אין דער לענג און אין דער ברייט, אייגנטלעך, איז עס אָפּסנײַ געבוירן געוואָרן. די באַפעלקערונג האָט זיך פאַרגרעסערט אין עטלעכע מאָל.

— קיִעוו איז פון אונדז גאַנץ נאָענט, נאָר מיר פאָרן אהין זעלטן, בלויז צוליב דרינגענדי־קע איניאָנים. אַלץ איז בא אונדז פאַראַן אפן אָרט, — האָט מיר געזאָגט א באַיאָרטער מאַנצבל, וואָס האָט אַרומגעשניטן די אויסגע־טריקנטע צווײַגן פון אַן עפּלבוים בא זיך אין סעדל.

מיר האָבן זיך באַקאַנט.

— טראָפים נעטשיפּאָרענקאָ, א היגער לע־רער, — האָט ער זיך מיר פאָרגעשטעלט.

— וואָראָנקאָוואָ איז ווײַט פון אײַך?

— ניין, מיט דער האַנט צו דערלאַנגען. איר פאָרט אהין? איר זײַט א דאָקטער? א לערער?

— ניין, כ׳וויל פּאָשעט א קוק טאָן אפן שטעטל, וואָס איז פאַרבונדן מיט שאָלעם־אַליי־כעמס קינדהײַט.

— ערשטנס, זײַט וויסן, אז קינדווײַז איז שאָלעמקע ראַבינאָוויטש אָפּטמאָל געלאָפן אהער, קיין באָריספּאָל, מיט א כאָפּטע יאַטן, פּונקט אַזעלכע פאַרשײַטע, ווי ער אליין. מיר האָבן ניט איין מאָל געהערט פון אונדזערע טאַטעס און מאַמעס, אז דער קינפּטיקער שריפטשטעלער איז געווען פאַרליבט אין די היגע וועלדער, פעלדער און סעדער. דעריבער טאַקע רעכענען מיר אים פאַר אונדזערן א לאַנדסמאַן. צווייטנס, וואָראָנקאָוואָ (שאָלעם־אַלייכעם האָט עס אָנגערופן וואָראָנקאָ) איז שוין לאַנג געוואָרן אויס שטעטל — איצט איז עס א דאָרף, אָבער פיל גרעסער פונעם פריִער־דיקן שטעטל. איר וועט שוין אַליין זען.

...איך זיץ אין אווטאָבוס. עס לויפט אַנטקעגן א גראָדער, ווי אַן אָנגעצויגענער שנור, אַספאַל־טירטער שליאַך, א באַוואַקסענער פון ביידע זײַטן מיט אַלטע דעמבעס און בערעזעס. איך עפן ווידער אוף דעם שאָלעם־אַלייכעם־באַנד. כ׳לייען וועגן וואָראָנקאָ:

„געפינען געפינט זיך עס, אויב איר זײַט נײַגעריק צו וויסן, אין מאַלאָראָסיע, אין פּאָל־טאַווער גובערניע, נישט ווײַט פון דער אַלטער היסטאָרישער שטאָט פּערעיאַסלעוו, און הייסן הייסט עס נישט קאַסרילעווקע, נאָר וואָראָנקאָ. פאַרשרײַבט דאָס אײַך...

א קליין שטעטעלע אָט דאָס וואָראָנקאָ, נאָר א שיינס, מאָלע־כיין, איר קאָנט דורכשפּאַצירן דאָס גאַנצע שטעטל, אין דער לענג און אין דער ברייט, אין א האַלבער שאָ, אויב איר זענט בעקויעך און האָט פיס. אָן א באַן, אָן א יאַם, אָן א ראַש. מיט צוויי יאָרידים [illegible] דורכן יאָר, „קראַסנע טאָרגעס" און „פּאָקראָ[illegible] ווע" — פון ייִדנס וועגן געמאַכט געוואָרן. [illegible] זאָלן לייזן געלט און האָבן פּאַרנאָסע. א [illegible] קליין שטעטעלע, דערפאַר איז דאָס אָבער [illegible] מיט אַזעלכע שיינע מײַסעס און לעגענד[illegible] וואָס מע וואָלט פון זיי אַליין געקאָנט אָנשר[illegible] א גאַנץ בוך".

וואָראָנקאָוואָ פון שאָלעם־אַלייכעמס [illegible] איז געווען א טיפּיש שטעטל פונעם [illegible] האַמוישעוו, א שטעטל, ווו מע האָט די [illegible] אָנגעשטופּט, ווי שאָלעם־אַלייכעם האָט [illegible] שריבן, ווי הערינג אין א פעסל, און אָנג[illegible] זיי, זיי זאָלן זיך פּרוכפּערן און מערן.

אין זײַנע ווערק האָט שאָלעם־אַלייכעם [illegible] באַוווּסט, פאַרייביקט זײַן היים־שטעטל [illegible] פאַראַלגעמיינערטן נאָמען קאַסרילעווקע. [illegible] אָט דעם נאָמען האָט ער געוואָלט פאַרקער[illegible] די צאָרעס און די ליידן פונעם ייִדישן [illegible] אונטערן צאַרישן יאָך.

וואָס זשע האָב איך געזען אין וואָראָנק[illegible]

א גרויס און שיין דאָרף — אַלץ איז דאָ [illegible] די וווין־הײַזער און די געזעלשאַפטלעכע [illegible] בײַען. מילכאָמע־צײַט איז אַלץ אַוועק [illegible] פײַער, אין שווערע מאַטערנישן זײַנען [illegible] קומען די טוישווים פונעם שטעטל, [illegible] האָבן ניט באַוויזן צו עוואַקויִרן זיך.

וואָראָנקאָוואָ הײַנט — דאָס איז דער צענט[illegible] פון א פיל צעצווײַגטן סאָווירט, וואָס [illegible] קיִעוו מיט פריש גרינס און מילכיקס. די [illegible] פעלקערונג באַשטייט אין גרונט פון אוקראַ[illegible] נער. עס זײַנען פאַראַן בלויז אייניקע ייִדיש[illegible] און רוסישע מישפּאָכעס.

אין דער היגער ביבליִאָטעק ווערט [illegible] אָפּגעהיט א היפּשער בוך, צונויפגעשטעלט [illegible] די אָרטיקע קאַנטקענער. דאָסראָוו דאָקומ[illegible] פאָטאָגראַפיעס, בילדער דערציילן וועגן [illegible] לעם־אַלייכעמס קינדהײַט. אין א ווינקל [illegible] זײַנען אויסגעשטעלט דעם שרײַבערס ווערק[illegible] אין ייִדיש, אוקראַיִניש און רוסיש.

...ווידער וואַלד, ווידער רוישן ביימער. [illegible] א פּאָר שאָ אַרום דערקלײַב איך זיך קיין [illegible] רעיאַסלאַוו — דאָ איז געבוירן געוואָרן [illegible] ראַבינאָוויטש. דאָ האָט ער פאַרענדיקט [illegible] „אויעזדנע אוטשילישטשע", געשטעלט די [illegible] שטע ליטעראַרישע טריט.

אין דער דאָזיקער שטאָט האָט טאַראַס [illegible] טשענקאָ אָנגעשריבן זײַן באַרימטע „[illegible] («Заповіт»), אין דער ערשטער העלפט [illegible] נײַנצנטן יאָרהונדערט האָט אין פּערעיאַס[illegible] געלעבט און געאַרבעט ניקאָלײַ וואַסילי[illegible]

גאָל, דאָ האָט ער אָנגעזאַמלט מאַטעריאַל אַר דער גרעסערער דערציילונג «Вий».

די טוישווים פון דער שטאָט שטאָלצירן מיט דער לאַנדסמאַן שאָלעם־אַליכעם. איינע פון די פּערעיאַסלאַווער גאַסן טראָגט זײַן נאָמען. יעדעס יאָר, צום געבורטסטאָג פונעם שרײַבער, ווערן דאָ דורכגעפירט ליטעראַרישע אָוונטן, געווידמעט זײַן לעבן און שאַפן. אינעם אָרטיקן מוזיי איז פאַראַן א שטענדיקע עקספּאָזיציע וועגן דער שאַפונג פונעם קלאַסיקער פון דער ייִדישער ליטעראַטור.

פּערעיאַסלאַוו אין דער פאַרגאַנגענהייט, ווי דאָס איז באַשריבן בא שאָלעם־אַליכעמען, איז געווען א שטאָט פון שנײַדער און שוסטער, פון קליינטניקעס, קאַפּצאָנים און דאַלפאָנים. פּע־רעיאַסלאַוו הײַנט — דאָס איז א שטאָט פון פאַבריקן און זאַוואָדן. עס זײַנען דאָ פאַראַן מוסטערליקער מיטלשולן, א מוזיקאַלע און א פּע־דאַגאָגישע שול, קלובן און סטאַדיאָנען, שפּי־טאָלן און קינדערגערטנער.

קיִעוו, קראַסנאָאַרמייסקאַיאַ, 5

מײַן ווײַטערדיקער מאַרשרוט — קיִעוו. אין דער שטאָט האָט דער גרויסער שרײַבער אין געוויסע איבעררײַסן געלעבט קאַרעוו צוואַנציק יאָר. דאָ האָט זיך זײַן טאַלאַנט אַנט־וויקלט אין דער פולער מאָס. אינעם יאָר 1903 האָט ער געשריבן צו י.־כ. ראַווניצקין:

„...האָב איך דאָס געלט פאַרלוירן, נאָר מוט איז מיר געבליבן, און איך האַלט שטאַרק־שטאַרק די פּען אין האַנט! איך בין פאַרקראָכן אין מײַן באַלאַס (שרײַבערײַ) אַזוי ווײַט, אַז איך הייב שוין אָן געהערן נישט צו זיך און נישט צו מײַן הויזגעזינד, נאָר מער צו אונדזער ליטעראַטור און צו יענעם גרויסן געזינדל, וואָס הייסט פּובליקום...”

אין קיִעוו האָט שאָלעם־אַליכעם אָנגעשריבן „טעוויע דער מילכיקער”, „מענאַכעם־מענדל”, „סענדער בלאַנק”, „יאָסעלע סאָלאָוויי”, די „אײַזנ־באַנגעשיכטעס” און פיל אַנדערע ווערק. דאָ האָט ער אָנגעהויבן זיך דורכשרײַבן מיט די גרויסע רוסישע שרײַבער לעוו טאָלסטאָי, אַנ־טאָן טשעכאָוו, מאַקסים גאָרקי.

שאָלעם־אַליכעם האָט זיך צעשיידט מיט קיִעוו נישט לויט זײַן אייגענעם ווילן. צום סאָף פון נײַנצנטן און אין אָנהייב פונעם צוואַנ־ציקסטן יאָרהונדערט האָט דער צאַריזם גע־שאַפן פאַר די ייִדן אומדערטרעגלעכע באַדינ־גונגען. גענוג צו זאָגן, אַז אָנהייבנדיק פון 1881 ביז 1914 האָט פון רוסלאַנד עמיגרירט א

דריטל פון דער ייִדישער באַפעלקערונג פונעם לאַנד. שאָלעם־אַליכעם האָט זיך זייער שלעכט געפילט אין אויסלאַנד, דאָס איז געווען פאַר אים אַן עמעסע אָפּקומעניש. פאַר דער צײַט פון זײַנע וואָגלענישן האָט ער צוויי מאָל זיך אומגעקערט קיין רוסלאַנד. אין א בריוו צו די קינדער האָט ער געשריבן פון לאָנדאָן אין יון 1906: „איך בין שרעקלעך עלנט”.

אין א דרײַ יאָר אַרום, געפינענדיק זיך אין איטאַליע, האָט שאָלעם־אַליכעם געשריבן קיין קיִעוו צום זשורנאַליסט מ. נ. סירקין:

„דער אַדרעס האָט מיך גערירט ביז טרערן[1]. ס'איז דאָך קיִעוו. און קיִעוו איז דאָך מײַן שטאָט. אומעטום זײַן אַף מײַן יאָמטעוו איז דאָך א נאַרישקײַט. נאָר דאָס, וואָס איך האָב ניט געקאָנט זײַן אין קיִעוו, — דאָס מאַכט מיך זייער טרויעריק! און וואָס דעם אָוונט גופע אָנבאַ־לאַנגט — דאַרף איך אײַך דעם עמעס זאָגן, אַז איך האָב דאָס בעשום־אויפן ניט דערוואַרט. ס'וועט נאָך אַמאָל אויפגיין די זון אַף אונדזער געסל אויך...”

און זי איז אויפגעגאַנגען, אָט די זון, אָבער ערשט אין א יאָר נאָך דעם טויט פונעם שרײַ־בער, אין אָקטיאַבער 1917.

...געקומען קיין קיִעוו, האָב איך קודעמקאָל זיך אַוועקגעלאָזט אַף קראַסנאָאַרמייסקאַיאַ, צום הויז נומער 5, ווו שאָלעם־אַליכעם האָט גע־לעבט אין 1897 — 1904 (וועגן דעם דערציילט א מעמאָריאַל־ברעט, וואָס איז צוגעפעסטיקט צום פאַסאַד פונעם הויז).

איך בין אַף קראַסנאָאַרמייסקאַיאַ, 5 געווען ניט איין מאָל, נאָר כ'האָב ניט געוווּסט, אַז אין איינער פון די דירעס וווינט דאָ מײַן אַלטער באַקאַנטער, דער ייִדישער פילאָלאָג רוווּן לער־נער.

באַם הויז האָב איך געטראָפן א גרופּע אַמע־ריקאַנער ייִדן — טוריסטן. דער אָנפירער פון דער גרופּע מאָריס גרובין פון ניו־יאָרק האָט מיר געזאָגט:

— דאָס איז שוין בא אונדז די צווייטע באַ־געגעניש מיט שאָלעם־אַליכעמען.

— און ווו איז געווען די ערשטע?

— אין ווילנע, אינעם ייִדישן פאָלקס־טעאַ־טער. מיר האָבן דאָרטן געזען זייער נײַע שטעלונג — „דער פידלער אַפן דאַך” לויט שאָלעם־אַליכעמס „טעוויע דער מילכיקער”.

— די דאָזיקע פּיעסע, ווי איך ווייס, גייט אויך בא אײַך אין אַמעריקע.

— יאָ, און מיט ראַשיקן דערפאָלג. אָבער בא אונדז שפּילט. מען זי אין דער ענגלישער

[1] עס גייט א רייד וועגן א פרײַנטלעכער באַגרי־סונג (אַן „אַדרעס”), וואָס קיִעווער פאַרערער האָבן צוגעשיקט שאָלעם־אַליכעמען.

שפּראַך... ס'האָט זיך מיר געוואָלט זי הערן אין מאַמעלאָשן...

— נו, איז אײַך געפֿעלן דער ווילנער „פֿידלער אפֿן דאַך"?

— זייער! דער ספּעקטאַקל איז פֿול מיט כיין, מיט גליִענדיקן לעבן, שיין און פֿריילעך, אָן שום קונץ־שטיק, מיט גרויס אָפּשײַ פֿאַר דער קונסט, פֿאַר שאָלעם־אלייכעמען.

צו אונדזער שמועס האָט זיך אָנגעשלאָסן רוּוון לערנער. ער דערציילט די אַמעריקאַנער געסט, אז שאָלעם־אלייכעמס פּיעסעס פֿירן אוף ניט בלויז ייִדישע פּראָפֿעסיִאָנעלע און ליבהאָבערישע טרופּעס, נאָר אויך אייניקע אוקראַיִנישע און רוסישע דראַמאַטישע טעאַטערן. למשל, „טעוויע דער מילכיקער" גייט מיט דערפֿאָלג שוין א פּאָר צענדליק יאָר אינעם כאַרקאָווער אוקראַיִנישן דראַמאַטישן טעאַטער.

די אַמעריקאַנער געסט געזעגענען זיך מיט אונדז. זיי אײַלן זיך אין א מוזיי, דערנאָך דאַרפֿן זיי נאָך אײַנקויפֿן אוקראַיִנישע סוווענירן, באַזוכן קרויווים... איך אײַל זיך דאַפֿקע ניט. יעדעס מאָל, ווען איך קום אַהער, ציט מיך אַרײַנצוגיין אין שטוב. לערנער פֿאַרבעט מיך צו זיך. מיר דאַרפֿן אַרופֿגיין אפֿן דריטן שטאָק. קיין ליפֿט איז דאָ ניטאָ — די טרעפּ זײַנען שטיינערנע, גלאַטע, ווו־ניט־ווו אָפּגעריבענע, אָפּגעבליאַקעוועטע. עס האָט אף זיי אַמאָל געטראָטן טאַקע ער אליין, שאָלעם־אלייכעם. קאָן זײַן, אז ער פֿלעגט זיך ווען־ניט־איז צוזעצן אף א טרעפּל און אַרײַנשרײַבן אין טאַשן־ביכעלע א נאַרוואָס געזעען בילדל אין גאַס. שאָלעם־אלייכעם האָט דאָך, ווי באַוווּסט, געקאָנט שרײַבן אין יעטווידע אומשטענדן: בײַם א שפּאַציר, אין קיך, אין וואַגאָן, פֿאָרנדיק „אפֿן איזוואָזשטשיק", אפֿילע ליגנדיק אין בעט...

— אונדזער הויז, — רײַסט איבער מײַנע מאַכשאָוועס רוּוון לערנער, — שטייט שוין פֿון קאַמע יאָרן. מילכאָמע־צײַט האָבן די היטלעריסטן געמאַכט פֿון דעם טיל־טעל. דאָך, ווען קיִעוו איז באַפֿרײַט געוואָרן, האָט מען דאָס הויז ניט צעוואָרפֿן, ווי מע האָט עס געטאָן מיט אַנדערע אַזעלכע רויִנירטע ביניאָנים, נאָר אופֿגעשטעלט, פֿאַרלאַטעט, צוגעפּוצט — טאַקע, אַפּאָנעם, דערפֿאַר, וואָס דאָ האָט געלעבט שאָלעם־אלייכעם. אַזוי טראַכט איך.

נאָך א פּויזע האָט לערנער צוגעגעבן:

— די גאַס קראַסנאָאַרמייסקאַיאַ הייבט זיך אָן פֿון קרעשטשאַטיק, פֿונעם סאַמע האַרץ פֿון קיִעוו, און פֿאַרבײַ אונדזער שטוב גייען דורך טאָג־אײַן, טאָג־אויס צענדליקער טויזנטער מענטשן. און איך האָב ניט איין מאָל געזען: באַמערקט מען נאָר דאָס מעמאָריִאַל־ברעטל, פֿאַרלאַנגזאַמט מען דעם טראָט...

די גאַס אפֿן נאָמען פֿון שאָלעם־אלייכעם

מיט א דרײַ־פֿיר יאָר צוריק, זײַענדיק אין קיִעוו, האָב איך זיך דערוווּסט, אז דער שטאָט־סאָוועט האָט אָנגענומען א באַשלוס אָנצורופֿן איינע פֿון די גאַסן פֿון דער שטאָט אף שאָלעם־אלייכעמס נאָמען. מיר האָט זיך געוואָלט די קעף־אומיִאַד זי אָנקוקן. אָבער צו וועמען איך האָב זיך ניט געווענדט, האָט קיינער ניט געקאָנט זאָגן קלאָר, ווו אזא גאַס געפֿינט זיך. אין דער שטאָטישער אינפֿאָרמאַציע־ביוראָ האָט מען מיר געענטפֿערט: „א גאַס מיטן נאָמען „שאָלעם־אלייכעם" איז נאָך אין קיִעוו ניט פֿאַרעגיסטרירט". העלפֿט גאָט, און איך [illegible] זיך צופֿעליק צונויף מיטן באַרימטן אוקראַיִנישן פּראָזאַיִקער יורי סמאָליטש, א גרויסן פֿאַר[illegible] פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור. ער וואָלט [illegible] געווען א באַלן צו אָנקוקן די נײַע גאַס. גע[illegible] און געטאָן: אַרײַנגעזעצט זיך אין סמאָליטש[illegible] „וואָלגע", פֿאָרן מיר. מיר האָבן געגנוג [illegible] בלאָנדזשעט, ביז מיר האָבן אפֿן לינקן [illegible] פֿונעם דניעפּער, אין א שיטער סאָסנאָוון [illegible] דערזען אָן איין־און־איינציק נאָך ניט [illegible] דיקט הויז מיט א שילדל: „גאַס אפֿן נאָמען [illegible] שאָלעם־אלייכעם".

איך האָב זיך מאַמעש פֿאַרלאָרן: וואָס [illegible] עס פֿאַר א גאַס? געשיקט זיך, אז א „גאַס" [illegible] איין הויז זאָל טראָגן אזא נאָמען? וואָלט [illegible] שוין בעסער געווען אָנגערופֿן א גאַס [illegible] שאָלעם־אלייכעמס נאָמען אף פּאָדאָל... [illegible] איז דאָך געווען אַמאָל א גאַס אף זײַן [illegible] (בעשאַסן צווייטן וועלט־קריג האָבן די נאַצי[illegible] אַראָפּגעריסן די שילדלעך פֿון די הײַזער). [illegible] סמאָליטש מיט זײַן מילדן שמייכל האָט [illegible] באַרויִקט:

— די אַרכיטעקטאָרן האָבן מיר געוויזן [illegible] פּלאַן פֿון אָט דעם ראַיאָן. גלייבט מיר: שאָלעם־אלייכעמס גאַס וועט זײַן אפֿילע מער [illegible] גאַס — איינער פֿון די שענסטע פּראָספּעקטן אין קיִעוו. איר וועט שוין זען. קומט צו [illegible] נאָכאַמאָל...

יאָ, ער האָט געוווּסט, וואָס ער רעדט. [illegible] דאַן אָן זײַנען פֿאַרלאָפֿן בלויז עטלעכע יאָר [illegible] און אָט ציט זיך פֿאַר מיר א ברייטע און [illegible] כע, ווי א סטרונע, גאַס, פֿאַרבויט פֿון [illegible] זײַטן מיט פֿילשטאָקיקע הײַזער. אין דער [illegible] פֿונעם אַספֿאַלטירטן וועג — א לעבעדיקער [illegible] נער גראָז־טעפּיך, דורכגעלייגט אין דער [illegible] צער לענג — פֿון עק ביז עק. דאָס גיט צו [illegible] גאַס א באַזונדערן כיין.

— ווער וווינט אף שאָלעם־אלייכעמס [illegible]

מיט אָט דער פֿראַגע האָב איך זיך גע[illegible]

…אינעם פון אירע טוישווים. ער האָט גראָד שלאַנגנט בלומען לעבן שטוב.

— ווער וווינט דאָ? — האָט ער איבערגעכאַ… מײַן פראגע.

— לויט אײַער אקצענט פארשטיי איך, אז … זײַט א ייִד, ריכטיק?

— ניין, דאפקע ניט געטראָפן. איך בין אן …קראַינער. דאָס גאנצע לעבן אָפּגעלעבט אף …ראל, צווישן ייִדן, קען אפילע א ביסל ייִדיש. … רופט מיך וואסילי קראַווטשענקאָ. א סטאָ… בין איך. צוזאמען מיט מיר זײַנען ארי…געפאָרן אהער פיל מײַנע שכיינים, צווישן …ייִדן, אוקראַינער, רוסן. איר ווייסט אוואַ…, אז שאָלעם־אליינכעם איז געווען פאר אזא …שאפט. איר גדענקט, ווי טעוויע האָט … באקלאָגט, האלעמײַ גאָט האָט באשאפן ייִדן … ניט־ייִדן. און אויב, האָט ער געזאָגט, גאָט … שוין יאָ באשאפן די און יענע, איז פאר… דארפן זיי זײַן אזוי פאנאנדערגעטיילט, … ווי איינע זאָלן זײַן פון גאָט, און די …ערע — ניט פון גאָט?

…ראַווטשענקאָ האָט מיך פארבעטן צו זיך … שטוב, מעכאַבעד געווען מיט קאלטן קוואס … באַוויזן זײַן דירע. דערנאָך האָט ער מיך …געפירט צו די שכיינים.

…ריס פאָגאָרילער איז א בויער, זײַן פרוי … א בוכהאלטער, דאָס ייִנגל זייערס, מארק, … זיך אין א מיטלשול. אין שטוב איז ריין, …, פײַן מעבל, א סאך ביכער, בלומען.

— ווי לעבט זיך אײַך? — פרעג איך בא דער …באָסטע.

— ניט צו פארזינדיקן, האלעווײַ אף ווײַטער … ערגער. מיר פארדינען ניט שלעכט, אפן … קלעקט...

— געפעלט אײַך אײַער גאס?

— א פראגע? דאָס איז אײַך ניט פּאָדאָל.

— פּאָדאָל, — מישט זיך ארײַן אין שמועס … מאן, — איז אן אלטער, געדיכט באפעל… ראיאָן מיט אלטע הײַזער. און דאָ, ווי … זעט, איז אלץ יונג...

… צוזאמען האָבן מיר זיך אופגעהויבן מיט … העכער — צום אינזשעניער מיכאַיל …סקי. דעם באלעבאָס האָבן מיר ניט גע… אין שטוב — ער איז אוועקגעפאָרן אף … קיין קרים. באגעגנט האָט אונדז זײַן … ליובאָוו לאָזאנסקאַיאַ.

— ס'איז אײַך ניט ענג? — פרעגט מיט א … פּאָגאָרילער.

— … איז מיט אײַך. א דירע איז בא … — אף אלע ליבע געזאָגט געוואָרן, — … זיך אָפּ לאָזאנסקיס מוטער, שוין גאָר א … — אף פּאָדאָל האָבן מיר געוווינט אין …, און דאָ, ווי איר זעט, פארנעמען מיר

דרײַ גרויסע צימערן, א גערעמע קיך, צוויי באלקאָנען... אבי געזונט.

אף דער אוקראַינע האָב איך געזען גאסן אף שאָלעם־אליינכעמס נאָמען אין אָדעס, זשיטאָמיר, טשערנאָוויץ, קאָראָסטען, בערדיטשעוו...

ווו האָט געוווינט טעוויע?

עס איז באוווסט, אז שאָלעם־אליינכעם, ווען ער האָט געלעבט אין קיִעוו, פלעגט ער זומער־צײַט ארויספאָרן אף דאטשע קיין באָיארקע. דער שרײַבער האָט דעם ייִשעוו אָנגערופן בויבעריק, פונקט ווי קיִעוו האָט בא אים גע־הייסן יעהופּעץ. אין באָיארקע זײַנען געשאפן געוואָרן זײַנע פראכטפולע נאָוועלן „טעוויע דער מילכיקער“, וועלכע זײַנען דורכגעזאפּט מיט דער פּאָעזיע פון דער אוקראַינישער נאטור, מיט טיפער ליבע צום האָרעפּאשנעם מענטשן.

אין באָיארקע היט מען אָפּ מיט גרויס פלײַס דעם אָנדענק וועגן דעם גרויסן שרײַבער. די אָרטיקע קאנטקענער, דעריקער רוסישע מענטשן (די מערהײַט פון זיי זײַנען לערער) — וואסילי קובריקאָוו, אנאטאָלי קלימענקאָ, איוואן איוואַ־נאָוו און אנדערע — זוכן אָפּ און קלײַבן צונויף אלץ נײַע און נײַע מאטעריאלן וועגן דעם ייִדישן שרײַבער און זײַנע פּערסאָנאַזשן.

איך בין געווען בא זיי אן אָנגעלייגטער גאסט שוין דערפאר אליין, וואָס איך קלײַב זיך אָנ־שרײַבן וועגן שאָלעם־אליינכעמס היים־ערטער. מע האָט מיך אוועקגעפירט אין נאָענטן דאָרף זאבירייע. דער וועג איז שיין, ניט צו באשרײַבן. פון ביידע זײַטן — א פּרעכטיקער וואלד. דער יונגער לערער איליאַ ריזשאַווסקי, וואָס איז געפאָרן מיט אונדז, האָט געזאָגט:

— עפּשער טאקע מיט אָט דעם וועג האָט טעוויע געפירט מילך און פּוטער קיין בויבע־ריק פאר זײַנע רײַכע קליִענטן... אָט הערט! — און ער האָט אָנגעהויבן לייענען אף אויסווייַ־ניק פון „טעוויען“:

— „פאָרנדיק אזוי אין וואלד, זומער־לעבן, די זון באקט, נאָר פון ביידע זײַטן וואלד דער שאָטן פון ביימער, דער רייעך פון סאָסנעס, מעכײַע־נעפאָשעס, צי איך מיך אויס ווי א גראָף אין וועגעלע, לאָז נאָך מײַן כעווורעמאן די לייצעס: גיי שוין, זאָג איך צו אים, זײַ מויכל, אליין, דער וועג דאַרף דיר שוין זײַן באקענט — און אליין צעלאָז איך מיך אף א קאָל און זינג מיר א ניגנדל“.

מיר שטעלן זיך אָפּ בא אן אלטער שטוב, וואָס שטייט אף א בערגל.

— אָט אין דער־אָ כאטע האָט געוווינט טע־וויע...

אַ כאָפּטע יאָטן זײַנען אוועקגעלאָפֿן נאָכן לערער פֿון דער אַרטיקער שול וולאַדימיר גאַ־רינאָוויטש. אינגיכן האָבן מיר זיך באַקאַנט מיט אים. גאָרינאָוויטש שרײַבט די געשיכטע פֿון זײַן דאָרף. ער איז איבערצײַגט, אַז דער ייִד טעוועל, וואָס האָט אַמאָל געוווינט אין זאַבי־ריע, האָט געדינט אַלס פּראָטאָטיפּ פֿון טעוויע דער מילכיקער. עפּשער איז ער גערעכט? מיר ווייסן דאָך, אַז שאָלעם־אליכעם האָט מיט טע־וויעס לאָשן איראָניזירט: „פֿאַרוואָס קומט מיר אַזאַ שטרײַמל, אַז אַ וועלט מיט מענטשן זאָל פֿלוצעם געוואָרע ווערן, אַז אויף יענער זײַט באָיבעריק געפֿינט זיך אַ ייִד, וואָס הייסט „טע־וויע דער מילכיקער“?“

צו אונדז זײַנען צוגעגאַנגען עטלעכע אָר־טיקע פּויערים.

— איך בין געווען נאָך אַ קינד, ווען די מאַמע פֿלעגט מיך שיקן צו טעוועלען נאָך פֿאַרשיי־דענע קלייניקײַטן. ער איז געווען אַ גוטער מענטש, אַ ווייכער. ער האָט געהאָלפֿן מענטשן מיט וואָס ער האָט נאָר געקאָנט, — דערציילט אונדז די אַלטע פּויערטע וואַרוואַראַ אָריש־טשענקאָ.

— אָבער בײַ אונדזער טעוועלען זײַנען גע־ווען בלויז צוויי טעכטער, — האָט אַרײַנגע־וואָרפֿן אַ וואָרט אַ מיידעלע מיט אַ שול־רענצל אויף די פּלייצעס.

— דאָס האָט קיין שום באַדײַטונג ניט. אַ שרײַבער האָט רעכט צו פֿאַנטאַזירן, — האָט דערווידערט אַ באָכערל פֿון אַ יאָר פֿופֿצן־זעכצן.

פֿאַר דער קורצער צײַט, וואָס איך בין גע־ווען אין זאַביריע, האָב איך געהערט ניט ווײַ־ניק געשיכטעס וועגן זייער לאַנדסמאַן טעוועל און זײַן פֿאַמיליע, געשיכטעס, וואָס זײַנען ענ־לעך צו דער ביאָגראַפֿיע פֿונעם ליטעראַרישן טעוויע.

מערקווירדיק, וואָס שפּעטער, ווען מיר האָבן זיך אומגעקערט קיין באָיאַרקע, האָט איינער אַן אַלטיטשקער מיר אײַנגערוימט אַ סאָד, אַז דער עמעסער טעוויע האָט געלעבט אין אַן אַנדער דאָרף, דאָ ניט ווײַט, אין אַנטאָנאָווקע. בײַ שאָלעם־אליכעמען הייסט עס אַנאַטאָווקע.

— ביטע, — זאָגט ער מיר גאַנץ ערנסט, — פֿאָרט מיט מיר צו, וועט איר זיך איבערצײַגן, אַז איך בין גערעכט — אַלע אונדזערע זקיינים וועלן עס אײַך באַשטעטיקן.

דערנאָך האָב איך געהערט וועגן נאָך אַ דאָרף, ווו די אַרטיקע אײַנוווינער האַלטן, אַז דער פּראָטאָטיפּ פֿון טעוויע דעם מילכיקן איז געווען זייערער אַ בען־איר.

דעם עמעס געזאָגט, זײַנען די דאָזיקע קלאַנ־גען מיר דאָפּקע געפֿעלן געוואָרן: דאָס פֿאָלק שאַפֿט זײַנע לעגענדעס, פּונקט ווי דער שרײַ־בער שאַפֿט זײַנע ווערק.

צוגאַסט בײַם שרײַבערס פּלעמעניצע

איך בין צוגאַסט בײַ גיטע שוואַרצער. זי האָט שוין צעביטן דעם אַכטן צענדליק. וווינט זי אין קיִעוו אויף דער גאַס, וואָס טראָגט דעם נאָמען פֿון ווילהעלם פּיק, אינעם הויז נומער 24. דאָס איז נאָך אַ גאַנץ ענערגישע פֿרוי מיט אַ לוי־טערן זיקאָרן און מיט נײַגעריקע אויגן. איר מוטער, בראָכע, איז געווען שאָלעם־אליכעמס לײַבלעכע שוועסטער. דער ברודער האָט זי שטאַרק ליב געהאַט, אָפֿט געפֿאָרן צו איר אינעם שטעטעלע רזשיטשעוו, ווו זי האָט גע־וווינט מיט דער פֿאַמיליע. בראָכעס טאָכטער גיטע, דאַן נאָך אַ קינד, האָט אָפֿן גאַנצן לעבן פֿאַרהיט אין איר זיקאָרן די וויזיטן פֿונעם פֿעטער שאָלעם.

גיטע נעמט אַרויס פֿונעם טישקעסטל אַ פּעקל בריוו, וועלכע זי האָט באַקומען פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן פֿון אַמעריקע. דאָס זײַנען בריוו פֿונעם שרײַבערס טאָכטער מאַרי און פֿון זײַן אייניקל בעלאַ. ביידע זײַנען אין פֿאַרשײַ־דענע צײַטן געווען אין סאָוועטנפֿאַרבאַנד און באַזוכט גיטען.

— מײַנע געסט, — דערציילט גיטע, — זײַנען מאַמעש געווען גליקלעך, וואָס שאָלעם־אליכעם איז אַזוי פּאָפּולער אין אונדזער לאַנד. מאַרי האָט געשײַנט פֿאַר פֿרייד, ווען זי האָט זיך דערוווּסט, ווי גרויס עס זײַנען די טיראַזשן פֿון די רוסישע איבערזעצונגען פֿון איר פֿאָטערס ווערק.

בכלל, די צאָל אויסגאַבעס זײַנען אויסער־געוויינלעך גרויס. מיט העכער צען יאָר צוריק זײַנען אין מאָסקווע דערשינען זעקס בענד פֿון שאָלעם־אליכעמס ווערק אין דער רוסי־שער איבערזעצונג. נאָך דעם האָט מען אין אוקראַי־נע אַרויסגעגעבן פֿיר בענדער אין אוקראַיניש. הײַנטיקס יאָר האָט אין מאָסקווע אָנגעהויבן דערשײַנען אַ נײַע זעקסבענדיקע אויסגאַבע אין רוסיש. מיר ריידן שוין ניט וועגן יענע באַ־זונדערע ביכער, וועלכע דרוקן זיך אין מיליאָ־נען עקזעמפּליאַרן.

פֿאַר די יאָרן סאָוועטנמאַכט האָבן שאָלעם־אליכעמס ווערק אויסגעהאַלטן 532 אויסגאַבעס אין 28 שפּראַכן. דער אַלגעמיינער טיראַזש — קאָרעוו נײַן מיליאָן עקזעמפּליאַרן.

וועגן איר פּערזענלעכן לעבן דערציילט גיטע גאָר קנאַפּ, האָגאָם די באַשיידענע פֿרוי האָט געהאַט ניט ווייניק איבערלעבונגען. ווען היט־לער איז אָנגעפֿאַלן אויפֿן סאָוועטנפֿאַרבאַנד, האָט

[illegible]ט ארויסבאַגלייט אַפן פראָנט איר מאַן מע[illegible] און די טאָכטער בראָניע. די ייִנגערע טאָכטער עמע איז געבליבן אין דער היים. פון דער מילכאָמע האָט זיך אומגעקערט בלויז די טאָכטער.

— בראָניע לעבט מיט מיר, — זאָגט גיטע, — [illegible] עמע אין קאַזאַן, זי איז א בוכהאַלטער, איר [illegible] אלעקסאַנדער ווייַסמאַן איז הויפּט־אינזשע[illegible] אין א פאַבריק. זיי פאַרמאָגן צוויי קינ[illegible] — דער זון מיכאַיִל פאַרענדיקט אינגיכן [illegible] כימישן פאַקולטעט פונעם קאַזאַנער אוני[illegible]רסיטעט, און די נייַנצניאָריקע טאָכטער רי[illegible] אַרבעט און לערנט זיך.

[illegible]אָלעם־אליי̆כעם אין דער [illegible]אוועטישער קונסט

[illegible]עוו, לענין־גאַס, 68. דאָ וווינט דער קינסט[illegible] זינאָווי טאָלקאַטשאָוו. צענדליקער יאָרן [illegible] זיַין לעבן האָט ער געווידמעט שאָלעם־[illegible]ייכעמען, שאַפנדיק א קאָלאָסאַלע צאָל אי[illegible]סטראַציעס צו זייַנע ווערק, ווי אויך פּאָרט[illegible] פונעם שרייַבער.

[illegible] גאַנצן טאָג האָב איך פאַרבראַכט בא טאָל[illegible]אָוו, ניט געקאָנט זיך אָפּרייַסן פון די שאָלעם־אליי̆כעם־פערסאָנאַזשן אָף זייַנע [illegible]. טעוויע, מענאַכעם־מענדל, שימעלע [illegible]קער, סטעמפעניו, מאָטל פייסי דעם [illegible], רייזעלע... וואָס פאַר א נאָענטע ענלעכ[illegible] מיט די געשטאַלטן, וועלכע עס האָט גע[illegible]לדערט שאָלעם־אליי̆כעם!

[illegible] עטלעכע יאָר צוריק, ווען מע האָט אָפּ[illegible]מערקט דעם 50־טן יאָרצייַט פון שאָלעם־[illegible]ייכעמען, איז אין קיִעוו אייַנגעאָרדנט גע[illegible]רן אן אויסשטעלונג פון טאָלקאַטשאָווס אַר[illegible] (גראַפיק, אַפּאַרטן, בילדער). די ווערק [illegible] קינסטלער האָבן ארויסגערופן ברייטע [illegible]רקענונג. טאָלקאַטשאָווס בילדער, געווי̆ד[illegible] שאָלעם־אליי̆כעמען, זייַנען עקספּאָנירט [illegible] אָף אויסשטעלונגען אויך אין אַנדערע [illegible] פונעם סאָוועטנפאַרבאַנד.

[illegible] לוינט דערמאָנט צו ווערן, אַז די שאָלעם־[illegible]כעם־טעמע ציט צו די אופמערקזאַמקייַט [illegible] אַלע דוירעס סאָוועטישע קינסטלער. דער [illegible]רעס פונעם ייִדישן קלאַסיקער איז געווען [illegible]סטאַט־אַרבעט פונעם דיפּלאָמאַנט פונעם [illegible] קינסטלערישן אינסטיטוט אַלעקסאַנ[illegible] קערזשנער. עס זייַנען ברייט באַוווּסט אין [illegible] לאַנד די מערקווירדיקע אַרבעטן אָף [illegible] פון שאָלעם־אליי̆כעם, וועלכע [illegible] געשאַפן די קינסטלער פונעם עלטערן

דאָר מייער אַקסעלראָד, מענדל גאָרשמאַן, הירש אינגער, גערשן קראַווצאָוו, טאַנכום קאַפּלאַן, שימען גרוזבערג און פיל אַנדערע.

נייַע צייַטן — נייַע העלדן

איך גיי ארום איבער קיִעוו און כאַזער איבער פאַר זיך מענאַכעם־מענדלס ווערטער, וועלכע ער האָט אָנגעשריבן אין זייַנעם א בריוו צו זייַן פרוי שיינע־שיינדל קיין קאַסרילעווקע:

„...איך קנאַק און פּלי, איך ברען, איך שפּרינג אין פייַער, איך וואַקס, איך וואַקס!" ווּהין וואַקסט ער, האָט ער אַליין ניט געוווּסט.

ניטאָ מער אין קיִעוו מענאַכעם־מענדל.

איך האָב זיך באַקאַנט מיט איסאַק באַרענבוימען. ער איז ניט קיין מיניסטער און ניט קיין אַקאַדעמיקער. דאָך קען אים קליין און גרויס. איסאַק באַרענבוים בויט בריקן.

ער איז געבוירן געוואָרן אינעם שטעטל וואָזנעסענסק, ניט ווייַט פון אָדעס. ער איז נאָך ניט אַלט געוואָרן קיין זיבן יאָר, ווען אין רוסלאַנד איז פאָרגעקומען די סאָציִאַליסטישע רעוואָליוציע. דאָס האָט טאַקע באַשטימט זייַן צוקונפט. אין אונטערשייד פון מענאַכעם־מענדלען, האָט ער געלעבט א נאָרמאַל לעבן.

נאָכן פאַרענדיקן די שול איז ער אוועקגעפאָרן קיין אָדעס און אָנגעקומען אין א הויכשול. אין יאָר 1934 איז ער געקומען קיין קיִעוו מיט א דיפּלאָם פון א בריקנבויער.

...די מילכאָמע איז געווען אין פולן ברען. דער אינזשעניער־מאַיאָר באַרענבוים איז געגאַנגען אינאיינעם מיט די פאָדערשטע טיילן פון דער סאָוועטישער אַרמיי, פאַריכטנדיק און אופשטעלנדיק רויִנירטע בריקן. אין אָנהייב 1943 האָט דער פּרעזידיום פונעם אויבער־סאָוועט פון פססר באַערט איסאַק באַרענבוימען מיטן טיטל העלד פון סאָציִאַליסטישער מי — פאַר אויסבויען א סעריע בריקן אָף דער ליניע סטאַלינגראַד — ליכאַיאַ.

אין א געוויסער צייַט ארום, ווען די שלאַכטן האָבן זיך צעפלאַקערט אין ראַיאָן פון קיִעוו, איז באַרענבוימס אָטריאַד אריבערגעוואָרפן געוואָרן צו דער אוקראַיִנישער הויפּטשטאָט. מע איז טייקעף צוגעטראָטן בויען א בריק איבערן דניעפּער. די פייַנטלעכע באָמבאַרדיר־אַעראָפּלאַנען, ניט געקוקט אָף די גרויסע פאַרלוסטן, האָבן שוין עטלעכע מאָל זיך דורכגעריסן צום טייַך. אָפּשטעלן די בויונג פון דער בריק האָט פאַר די דייַטשן באַטייַט — געווינען א גרויסע שלאַכט.

אָבער די אַרבעט איז ניט איבערגעריסן געוואָרן אָף קיין איין מינוט. אָפן דרייַצנטן טאָג

זײַנען איבער דער בריק דורכגעגאנגען די ער־שטע סאָוועטישע טאנקען־עשעלאָנען. בארענבוים איז באלוינט געוואָרן מיט א צווייטן לענין־אָרדען (דעם ערשטן האָט ער באקומען אײנײנעם מיטן גאָלדענעם שטערן פון א העלד פון סאָציאַליסטישער מי).

נאָכן קריג האָט איסאק בארענבוים דורכגעלייגט איבערן דניעפּער עטלעכע אײַזנבאַן־בריקן און שאָסיי־בריקן, וואָס יעדערע פון זיי שטעלט מיט זיך פאָר אן אוניקאלע אײַנריכטונג.

קיִעוו וואקסט, די שטאָט רוקט אָפּ אירע גרענעצן אלץ ווײַטער און ווײַטער פונעם קרעשטשאטיק. אפן לינקן ברעג פונעם דניעפּער זײַנען אויסגעוואקסן ראכוועסדיקע מיקראָראיאָנען.

צוזאמען מיט איסאק בארענבוימען האָב איך באזוכט א נײַעם וווינונגס־מאסיוו, ווו עס האָבן זיך באזעצט צענדליקער טויזנטער קיִעווער פאמיליעס. קעדיי צו דערקלײַבן זיך צום צענטער פון דער שטאָט, קומט זיי אויס צו פאָטערן פיל צײַט. וויאזוי העלפט מען זיי? לויטן נײַעם פינפיאָר־פּלאן דארף דער טרעסט, וואָס אין שפּיץ פון אים שטייט דער אינזשעניער בארענבוים, אויסבויען א נײַע בריק איבערן דניעפּער. די בויער האָבן שוין דורכגעלייגט די ערשטע מעטער פון דער מאגיסטראל.

דער קאָלעקטיוו פונעם טרעסט באשטייט מענטשן פון פארשיידענע נאציאָנאלי רוסן, אוקראַיִנער, מאָלדאוואנער, ייִדן, נער, גרוזינער, טאָטערן. איך האָב דאָ געזען אויסלענדער — זיי לערנען זיך בריקן בא זייערע סאָוועטישע קאָלעגן.

איסאק בארענבוים איז אלט צוויי און ציק יאָר. ער איז פול מיט ענערגיע. דאָ לאנג איז דערשינען זײַנס א בוך וועגן טעאָריע און פּראקטיק פון בריקנבויונג.

אף דער אוקראַיִנע וווינען הונדערטער טער ייִדן. פארשטייט זיך, בלויז טראָגן אף דער ברוסט א גאָלדענעם אלע זײַנען זיי אָבער באשעפטיקט מיט באליבטער זאך: ווער אין לאבאָראטאָריע ווער אפן זאוואָד, ווער אף דער סטודענט באנק, און ווער עס בויט שטעט, ווער שרײַבט ביכער, און ווער עס פארנעמט זיך מעלוכע־פּראָבלעמען אינעם סאָוועטישן לאמענט.

און אלע זײַנען פּאטריאָטן פון שאָלעם־ כעמס אלטער היים, פּאטריאָטן פונעם סאָ פארבאנד.

מאָסקווע,

כראָניק

מאָטל גרוביאַנס אָנדענק

אין מאָסקווע, אין לאָקאל פונעם אלפארבאנדישן אינסטיטוט פון וויסנשאפטלעכער און טעכנישער אינפאָרמאציע בא דער וויסנשאפט־אקאדעמיע פון פססר, איז פאָרגעקומען אן אָנדענק־אָוונט, געווידמעט דעם ייִדישן סאָוועטישן דיכטער מאָטל גרוביאַן. דעם אָוונט האָט אָרגאניזירט די ליטעראַרישע סטודיע פונעם אינסטיטוט — איינע פון די עלטסטע שעפערישע פאראייניקונגען אין דער סאָוועטישער הויפּטשטאָט.

אף צו באערן דעם אָנדענק פון מאָטל גרוביאַן האָט זיך צונויפגעקליבן א גרויסער אוילעם פּאָעטן, פּראָזאַיִקער, קריטיקער, ליבהאָבער פון דער ליטעראַטור. דעם אָוונט האָט געעפנט דער אָנפירער פון דער סטודיע, דער דיכטער און ליטעראַטור־קריטיקער גריגאָרי לעווין.

מיט א וואָרט וועגן מאָטל גרוביאַנס שאפונג איז ארויסגעטראָטן דער באוווּסטער דיכטער־איבערזעצער לעוו אָזעראָוו. זייער וואָרעם זײַנען אופגענומען געוואָרן מ. גרוביאַנס לידער אין דער אויספילונג פון די שוישפילער פונעם מאָסקווער אקאדעמישן טעאַטער אף פּושקינס נאָמען, פארדינסטפולע ארטיסטן פון דער רעפּובליק יויסעף קאָלין יעקאַטערינא גאָלאָווינא. די לידער האָבן געקלונגען אף שפּראכן — ייִדיש און רוסיש.

שליסנדיק דעם אָוונט, גריגאָרי לעווין געזאָגט: גרויסער דיכטער מאָטל גרוביאַן איז אוועק פון אונדז פריצײַטיק, נאָר זײַן ווונדערלעכע דיכטונג איז ארײַן אינעם גאָלדענעם פון דער סאָוועטישער ליטעראַטור".

■ ■ ■

זאכאר דיטשאראָוו

יאו

א ברייטער פלאץ — א פעלד די גרייס, ניט פונעם שטאָט־צענטער. אינמיטן פונעם — א פלאטשיקע פּיראמידע פון שטיין. פונדערווײַטנס זעט מען די טונקל־ראָזע פון דעם דענקמאָל, און עס דוכט זיך, ער וואקסט ארויס פונעם אָוואלן גאזאָן, איז באזוימט מיט צונטער־רויטע בלומען שמאָלע און לאנגע טרעפּ שנײַדן זיך אינעם צופוסנס פון דער וואנט, וואָס איז פעליגט פון שטרענגע קוואדראטן.

דאָס איז א דענקמאָל די אופשטענדלער פון דער וואַרשעווער געטאָ.

איך בין געקומען אהער אין א לויטערן אפּ־טאָג. אינעם העל־בלויען הימל זײַנען געהאנגען קײַלעכדיקע פוכקע וואָלקנדי ערד האָט אײַנגעזאַפּט אין זיך די פון דעם שניי, וואָס איז באנאכט געפאלן און גיך צעגאנגען. די טאָפּאָלן גשמעקט מיט א מין געשמאַקער בי־קײַס.

אין דער דאָזיקער באטאָגיקער שאָ איז דאָ שטיל און פּוסט. די קלאנגען פון דער האָבן זיך דערטראָגן אהער, ווי א ווײַ־ גערויש פון יאם־כוואליעס. צײַטנווײַז האָט געדאכט, אז ניט קיין דענקמאָל שטייט דאָ, א פעלדז, וואָס האָט זיך ארויסגעריסן פון פארפלייצעניש. לעבן פעלדז, ווי שטאָפּלען א פארגליווערטן וואסערפאל, שטייען נעע סקולפּטורן. מאנצבלען און יוגנט־ קינדער און זקיינים און א פרוי אין ליקטע קליידער. די פּענעמער — ענערגישע, פינגער האלטן פעסט געווער.

אף דער צווייטער זײַט פונעם דענקמאָל — אנדער קאָמפּאָזיציע: געפאנגענע מענטשן געטריבן צום טויט, זיי שטייט פאָר אומ־ אין די אויוונס פון טרעבלינקע. א קליין אף די הענט פון א מוטער. אן אײַנגע־ קערטע זקיינע — און באגנעטן אין די הענט די מערדער. שטיינערנע פּענעמער פון היט־

Teatralnaya 3 # 7		∴ 1887
Malovasilkovskaya 26		1888
Yelizavetinskaya 8		1890 – 1889
Bolshaya ~~[illegible]~~ Vasilkovskaya 43		1894
" "	7 → 5	1903 – 1896
Mariinsko-blagoveščenskaya 27		1904 1903
Bolshaya Vasilkovskaya 35 # 1		1905